

СМАРТ КОНТРАКТ В СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Сібілла БУЛЕЦА

*докторка юридичних наук,
професорка, завідувачка кафедри
цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

Олеся ЧЕПИС

*кандидатка юридичних наук,
доцентка, доцентка кафедри
цивільного права та процесу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
м. Ужгород, Україна*

В епоху швидкого розвитку технологій смарт-контракти стали революційним рішенням, удосконалюючи спосіб укладання та дотримання домовленостей. Хоча терміни «смарт контракт» і «смарт договір» синоніми, будемо використовувати поняття «смарт контракт», оскільки воно широко використовується в усьому світі. Смарт контракти (договори) – це самовиконувані контракти,¹ умови яких безпосередньо записані в код, тобто це самовиконувана комп'ютерна програма, що працює на блокчейні. Новим етапом у становленні смарт контракту став 2008 рік, коли Сатоші Накамото представив свій інноваційний проект Блокчейн (дослівно "ланцюжок блоків") як повністю децентралізовану цифрову технологію, яка підтримує перевірку, виконання та запис транзакцій між різними сторонами.² Блокчейн – це децентралізований реєстр, який записує та перевіряє транзакції на кількох комп'ютерах або вузлах. Ця технологія гарантує, що всі учасники мають доступ до однієї й тієї ж інформації, створюючи надійну та захищену від несанкціонованого доступу систему. Після виконання умов, зазначених у контракті, контракт автоматично виконується, що усуває потребу в посередниках. Умови смарт-договору повинні бути конкретними (чіткими, однозначними), здійсненими (об'єктивними), правомірними.³ Такі електронні договори забезпечують прозорість,

¹ Durovic, Mateja and Lech, Franciszek. (2019). The Enforceability of Smart Contracts. p. 498 <https://theitalianlawjournal.it/data/uploads/5-italj-2-2019/493-durovic-lech.pdf>

² Nakamoto, Satoshi. (2008). Bitcoin: A peer-to-peer electronic cash system. URL: <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

³ Верес, Ірина. (2020). Правова природа смарт-договору. *Підприємництво, господарство і право*. №9. С.17 DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.9.03>

оскільки вся інформація про умови та виконання контракту записується у блокчейні, що унеможливорює її зміну без згоди сторін. Ці контракти зберігаються та реплікуються в децентралізованій мережі блокчейн (наприклад, Ethereum), що робить їх незмінними та прозорими.

Впровадження смарт контрактів у сімейні правовідносини може спростити процес створення та забезпечення виконання правочинів, надаючи низку переваг порівняно з традиційними методами. Смарт-контракти, що працюють на технології блокчейн, мають потенціал змінити те, як подружні пари чи члени сім'ї будуть орієнтуватися при укладенні договорів.⁴ Смарт контракти можна використати від укладення шлюбних договорів до договорів про опіку над дітьми, вони дозволяють забезпечити для подружніх пар ефективність, прозорість та безпеку. Смарт контракт в сімейних правовідносинах діє як програмована, незмінна цифрова угода між партнерами. Замість того, щоб покладатися виключно на юристів або суди для виконання шлюбного договору чи управління спільними активами, пари можуть записати свої фінансові та юридичні обіцянки безпосередньо в код. Мета смарт контрактів між подружжя формалізувати різні аспекти їхніх стосунків за допомогою цієї технології. Наприклад, укладення цифрових шлюбних договорів, тобто замість традиційного паперового шлюбного договору смарт-контракт може визначати, як розподіляються активи (як традиційні, так і цифрові) у разі розлучення. Він може окреслювати фінансові зобов'язання, виплати на утримання або розподіл конкретних предметів. Один із ранніх прикладів, коли у травні 2016 року пара Гаурангом Торвекаром та Саялі Калускар, яка планувала одружитися в грудні 2016 року, уклала шлюбний договір у вигляді смарт-контракту на платформі Ethereum у блокчейні. Блокчейн часто описують як децентралізований онлайн-реєстр фінансових транзакцій, інформація про які є відкритою для всіх учасників блокчейну. Ethereum – це блокчейн-платформа, на якій можна здійснювати обмін криптовалютою, а також укладати смарт-контракти. Щоб укласти угоду, пара завантажила шаблон шлюбного договору з «умовами» подружжя в InterPlanetary File System (IPFS). Потім зміст цього документа було закодовано у смарт-контракт на блокчейні Ethereum. Перед укладенням контракту обидві сторони повинні прийняти умови, викликавши метод «асерт» зі своїх особистих IP-адрес. Їхня згода також зберігається в контракті. Шаблон угоди, закодований у контракті, містить перелік вимог, яких обоє повинні дотримуватися. Серед них – вимога, що кожні 10 днів 100 хвилин потрібно присвячувати романтичному вечору, що шопінг-тури обмежуються одним разом на два тижні, «якщо це не для їжі», і що Калускар має погодитися дивитися «Ходячі мерці» після того,

⁴ Bilal, Hassan. Smart Contracts and Family Law: Revolutionizing Agreements for the Modern Family.

March 30, 2024 by Good Men Project <https://goodmenproject.com/technology/smart-contracts-and-family-law-revolutionizing-agreements-for-the-modern-family/>

як Торвекар перегляне всі сезони «Сайнфелда»».⁵ Хоча смарт-контракти мають трансформаційний потенціал для модернізації шлюбних договорів, їхня правозастосовність залежить від ясності, встановлених правових принципів та глибокого розуміння соціально-правової динаміки в країнах.⁶ Зазначу, що найбільшою перешкодою є юридичне визнання укладених смарт контрактів між подружжям. Правові системи більшості країн ще не пристосовані до технології блокчейну, що створює труднощі для юридичної сили смарт-контрактів, особливо у сфері особистих та шлюбних відносин, де відсутність людського судження є значним недоліком.⁷ Різниця в правовому регулюванні шлюбу, його припинення та договорами між різними юрисдикціями ускладнює розробку універсального шлюбного договору на блокчейні, а також вимагає від обох сторін глибокого розуміння роботи смарт-контрактів та пов'язаних з ними ризиків, таких як помилки в коді. Крім того, незважаючи на прозорість, зберігання конфіденційних особистих даних у публічному блокчейні викликає серйозні занепокоєння щодо конфіденційності сторін.

У більшості правових системах по всьому світу смарт контракт не може юридично замінити затверджене державою свідоцтво про шлюб або традиційний шлюбний договір (особливо щодо фізичних активів, таких як будинок або опіка над дітьми). Наразі цифрові правочини найкраще працюють у сфері децентралізованих фінансів (DeFi) та цифрових активів, виступаючи доповненням до традиційних юридичних документів, а не їхньою заміною. Децентралізовані фінанси (DeFi) – це нова фінансова система, яка використовує блокчейн і криптовалюти для здійснення прямих транзакцій між фізичними особами та підприємствами. Усуваючи посередників, таких як банки, DeFi має на меті знизити витрати та пришвидшити процеси.⁸ Крім того, людські стосунки за своєю суттю є хаотичними і вимагають гнучкості. Смарт контракт є жорстким. Якщо партнер втрачає роботу і більше не може вносити свої автоматизовані 50% до спільного гаманця, код не відчуває емпатії; він просто виконує своє програмування або дає збій. Оновлення смарт контракту на незмінному блокчейні вимагає, щоб обидві сторони погодилися написати повністю новий контракт, що може бути обтяжливим.

⁵ Gayton, Cynthia. (2016). Marriage in Ethereum – A Cautionary Tale. URL: <https://medium.com/@squizz3/emarriage-in-ethereum-a-cautionary-tale-e6885c6f6b3f>

⁶ B, Dhruv, (August 24, 2025). Legal Enforceability of Smart Contract-Based Mahr Agreements in Online Nikah Platforms: A Comparative Analysis of UAE and Malaysian Jurisprudence Available at <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.6135909>

⁷ Juhasz, Agnes. (2025). Thoughts on the Intersection of Technology and Marital Property Law – The Possibilities of Smart Contracts. *International Journal of Management Economics and Business* 21(Special Issue): 92-108 DOI:10.17130/ijmeb.1781999

⁸ Rakesh, Sharma (August 31, 2025) Understanding Decentralized Finance (DeFi): Basics and Functionality URL: <https://www.investopedia.com/decentralized-finance-defi-5113835>

Однак поряд з недоліками можна виділити переваги шлюбних смарт контрактів:

1) смарт контракт існує на блокчейні та після внесення умов до нього він стає публічними (за бажанням), прозорим і не може бути змінений жодною зі сторін, забезпечуючи захищений від фальсифікації запис. Немає жодної двозначності щодо домовленості між сторонами.

2) смарт-контракти виконуються миттєво, щойно виконуються умови, які передбачені в договорі (наприклад, розблокування коштів). Це сприяє усуненню бюрократичних затримок.

3) блокчейн забезпечує незаперечний запис домовленості сторін або обіцянок з позначкою часу, що є підтвердженням існування контракту;

4) можливе зменшення юридичних витрат, які пов'язані з розробкою, оновленням та виконанням традиційних договорів;

5) чіткі, виконувані умови смарт контракту потенційно можуть зменшити неоднозначність та майбутні суперечки між суб'єктами сімейних правовідносин.

6) смарт контракти можна застосовувати до різних аспектів сімейного права, наприклад дошлюбні договори – це договори, укладені до шлюбу, щоб визначити, як будуть розподілені активи та обов'язки у разі розлучення. Розумні контракти можуть автоматизувати виконання дошлюбних угод, гарантуючи, що узгоджені умови автоматично будуть виконані, якщо шлюб закінчиться розлученням.

7) смарт контракти можуть оптимізувати та пришвидшити договори про опіку над дітьми. Автоматизація договору про опіку дозволяє батькам відстежувати час відвідувань, фінансові зобов'язання та інші деталі спільного виховання дітей. Це зменшує суперечки та непорозуміння.

8) смарт контракти можуть автоматизувати планування спадщини та розподіляти активи відповідно до правил. Програмування плану спадщини в смарт контракт дає сім'ям душевний спокій, що їхні бажання будуть автоматично виконані після смерті.⁹

Підсумовуючи, завдяки смарт контрактам ми отримаємо новий спосіб фіксації та автоматизації умов шлюбного договору, наголошуючи на прозорості та незмінності. Однак їх практичне та правове становить все ще перебуває на дуже ранніх етапах, і традиційні правові норми залишаються основним методом регулювання шлюбу та пов'язаних правочинів.

Стосовно держави Україна, то в ній межі між традиційною бюрократією та цифровими інноваціями стираються найшвидше. Україна посіла перше місце в рейтингу Chainalysis щодо впровадження криптовалют з урахуванням населення та восьме місце в загальному рейтингу. Це відображає високу інтенсивність використання

⁹ Hassan, Bilal. (March 30, 2024). Smart Contracts and Family Law: Revolutionizing Agreements for the Modern Family.

криптоактивів відносно населення, йдеться у звіті. Дослідження охопило 151 країну та врахувало використання різних криптосервісів, від централізованих бірж до DeFi-рішень та інституційної діяльності.¹⁰ Крім того, ініціативи українського уряду з цифрової трансформації створили унікальне середовище для сучасних пар. Наприкінці 2024 року Україна потрапила на перші шпальти світових ЗМІ, ставши першою країною у світі, яка запропонувала юридично обов'язкові онлайн-шлюби через свій державний цифровий портал «Дія».¹¹ Пари можуть подати заявку, обмінятися обітницями через захищене відеозв'язок із державним реєстратором та отримати юридично визнане цифрове свідоцтво про шлюб безпосередньо в додатку протягом півгодини. Наразі записування обітниць у блокчейні – це не стільки заміна романтики шлюбу, скільки забезпечення того, щоб процес побудови спільного життя відбувався якомога плавніше.

Однак, шлюб через «Дію» – це цифровий шлюб, але це не смарт-контракт на блокчейні. Він базується на безпечній, децентралізованій державній системі обміну даними України (під назвою «Трембіта»), а не на публічному блокчейні, такому як Ethereum. Diia не зберігає величезну центральну базу даних про громадян. Це було б величезним ризиком для кібербезпеки. Натомість вона використовує безпечну, сумісну систему обміну даними під назвою Trembita (засновану на знаменитій естонській технології X-Road). Трембіта інтегрується з державними реєстрами, системами соцзахисту, охорони здоров'я, освіти та юстиції, що дозволяє створювати нові сервіси та послуги без додаткового навантаження на людей і органи влади.¹²

Але якщо в Україні чоловік та жінка можуть укласти шлюб онлайн, то однозначно має місце узаконення шлюбного смарт контракту. Зазначу, що згідно із статтею 60 Сімейного кодексу України, все майно, набуте під час шлюбу, вважається спільною власністю. Це, безумовно, включає криптовалюту та цифрові активи, навіть якщо вони зберігаються в холодному гаманці або децентралізованому смарт контракті. На практиці в шлюботорозлучних процесах в Україні виникає проблема приховування криптовалют легко приховати, у дедалі частіше виникають суперечки щодо цифрових активів. Якщо смарт контракт автоматично переказує частину доходу одного з подружжя на прихований цифровий гаманець, українські суди все одно вважають це спільною власністю, хоча для доведення цього потрібний спеціалізований аналіз блокчейну. Однак незважаючи на це все, хоча

¹⁰ Kocherhina, Olena (2025). Ukraine Became the First in the World in Terms of Crypto-Activity in relation to the Population. *Incryptoed*. URL: <https://incryptoed.com/en/ukraine-became-the-first-in-the-world-in-terms-of-crypto-activity-in-relation-to-the-population/>

¹¹ Булеца С.Б., Ревуцька І.Е. (2023). Місце диджиталізації при укладенні шлюбу в Україні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. №5. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.26> С.157-162

¹² Трембіта – фундамент цифрової держави (2026) URL: <https://ega.ee/uk/trembita/>

Цивільний кодекс України визнає електронні договори, юридично зобов'язуючий шлюбний договір щодо поділу майна повинен бути нотаріально завірений, згідно статтею 94 Сімейного кодексу України. Сам по собі смарт-контракт не може виконати цю юридичну вимогу.

Згідно із Сімейним кодексом України, будь-які активи, набуті під час шлюбу, вважаються спільним сумісним майном подружжя. Це стосується біткойнів, стейблкоїнів або NFT, незалежно від того, на чие ім'я зареєстрований біржовий рахунок або хто володіє апаратним гаманцем. Якщо придбали їх під час шлюбу, чоловік або дружина має законне право на половину. Смарт-контракт на блокчейні не є юридично визнаною заміною шлюбного договору в Україні. Пари повинні скласти традиційний, письмовий шлюбний договір і завірити його у нотаріуса. У шлюбному договорі має бути чітко викладено правовий режим щодо цифрових активів, який чітко визначає, як будуть управлятися або ділитися цифрові активи, NFT та криптовалюта, тобто визначено, що будь-яка криптовалюта, придбана одним із подружжя, що зберігається у гаманцях, які мають бути перераховані у шлюбному договорі, або куплена за кошти з особистого банківського рахунку одного з подружжя, залишається виключно особистою приватною власністю того чий особистий рахунок. Науковці також пропонують створити реєстр шлюбних договорів, реєстр повинен бути централізованим та доступним для перегляду всіма зацікавленими особами. Кожен шлюбний договір має бути зареєстрований у реєстрі з унікальним ідентифікатором та датою реєстрації. Це дозволить забезпечити доступ до інформації про наявність та зміст шлюбних договорів для будь-якої особи, яка має на це законний інтерес. Крім того, реєстр повинен мати можливість зберігати електронні копії договорів, щоб уникнути проблем з втратою паперових примірників.¹³

Однак, незважаючи на це все, подружжя пара може використовувати гаманець з мультипідписом (multi-sig) для управління спільними коштами. У разі розлучення нотаріально завірений шлюбний договір визначає, як слід розділити активи, а гаманець з мультипідписом гарантує, що жодна зі сторін не зможе втекти зі спільною криптовалютою до завершення юридичного розподілу. Мультипідпис (Multi-Sig) – це функція безпеки, яка вимагає використання декількох ключів для авторизації транзакції з криптовалютою. Гаманці Multi-Sig покликані забезпечити підвищений рівень захисту, зокрема для компаній або груп, яким необхідно захистити свої цифрові активи.¹⁴ Подружжя може юридично доручити передачу цифрового доступу у своїх традиційних заповітах, використовуючи смарт-контракти як

¹³ Письменний, Олександр. (2023). Нотаріальне посвідчення шлюбного договору як спосіб захисту прав та законних інтересів громадян. *Публічне право*. № 3 (51). С. 52

¹⁴ Cos'è la Multi-Firma (Multi-Sig)? (2026) <https://www.coinbase.com/it/learn/wallet/what-is-a-multi-signature-multi-sig-wallet>

технічний механізм для виконання того, що передбачає юридичний документ.

Таким чином, враховуючи вищевикладене, по-перше, можемо дійти до висновку, що укладення смарт контрактів в сімейних правовідносинах має і буде мати місце, оскільки укладення шлюбного смарт-контракту може точно окреслити, як цифрові активи (такі як криптовалюта, NFT або токенизована нерухомість) будуть розділені у разі припинення шлюбу. Якщо відбудеться юридично визнане розлучення, контракт автоматично виконає поділ, усунувши необхідність у заплутаній юридичній суперечці щодо цих конкретних активів та звернення до суду.

По-друге, управління побутовими рахунками може бути постійним джерелом конфліктів. Смарт-контракт можна прив'язати до спільного цифрового гаманця. З зарплати кожного партнера певний відсоток автоматично перераховується на спільний гаманець, з якого потім автоматично сплачуються оренда, комунальні послуги та спільні заощадження – без необхідності ручних переказів чи суперечок.

По-третє, смарт-контракти можуть виконувати роль автоматизованих цифрових заповітів. Якщо спрацьовує цифровий «перемикач померлого» (наприклад, партнер не підтверджує свій статус життя протягом встановленого періоду), контракт може автоматично передати доступ до цифрових активів, криптогаманців або важливих зашифрованих файлів партнеру, що залишився в живих.

По-четверте, смарт контракти з обмеженим терміном дії, тобто діє протягом встановленого терміну (наприклад, п'ять років). Якщо обидва партнери не підпишуть цифровий підпис чи multi-sig для поновлення контракту наприкінці терміну, спільні цифрові активи автоматично розподіляються за заздалегідь узгодженою формулою.

По-п'яте, наразі самовиконуваний смарт-контракт, записаний на блокчейні, не визнається в Україні юридично обов'язковою заміною укладеного традиційного шлюбного договору.

По-шосте, в Україні можна укласти законний шлюб через додаток і вільно використовувати смарт-контракти для автоматизації спільних криптофінансів сімейного побуту.